

ЛІТЕРАТУРНІ ВИДАННЯ МУРУ: ІСТОРІЯ, ЗМІСТ, НАПРЯМ

Аналізуються знакові літературні видання Мистецького Українського Руху (МУРу), присвячені художній, літературно-критичній, мистецтвознавчій проблематиці (зокрема, збірники "МУР", альманахи МУРу, "Арка"). Досліджуються питання історії, змісту й напрямку цих видань, кожне з яких сприймається як певна цілісність і розглядається в контексті літературної діяльності МУРу. З'ясовуються історико-культурні та суспільно-політичні передумови МУРівських видань, їхні ідейно-естетичні засади та функції. Стверджується, що МУРівські літературні видання відображають загальнокультурні та суспільні настрої й тенденції, ідейно-естетичні зміни в українському еміграційному літературному процесі кінця 1940-х рр., що в них представлені найважливіші ідеї й твори того часу. Наголошується, що пріоритетом трьох Збірників літературно-мистецької проблематики "МУР" була програмовість, натомість МУРівський альманах ставив за ціль відобразити естетичну різноспрямованість літературного життя, зокрема стилістичну. Основну увагу у статті присвячено "Арці" як визначному й унікальному явищу в історії української літератури й літературно-критичної думки, зокрема розкривається історія її створення, зміни в редакційній політиці, фіксуються її оцінки в поглядах сучасників. Зазначається, що періодичні видання, які вийшли під егідою МУРу, справили значний вплив на культурно-літературний процес кінця 1940-х, сприяючи, зокрема, консолідації творчих зусиль, тягlostі й безперервності українських модерністських і європейських літературних спрямувань. Джерельною базою дослідження стали спогади, листи, статті творців і учасників МУРу, зокрема Юрія Шереха (Шевельова), Уласа Самчука, Григорія Костюка, Юрія Лауріненка й ін.

Ключові слова: Мистецький Український Рух (МУР), літературний процес, збірник, альманах, повоєнна доба, еміграція.

Вступ. Період Мистецького Українського Руху (МУРу) (1945–1949) залишив багато унікальних (як книжних, так і періодичних) друкованих видань, більшість яких (попри окремі, часто небезуспішні, дослідження епохи та її найважливіших здобутків) усе ще недооцінені як явища та факти післявоєнного літературного життя. Саме на сторінках цих видань, які вже стали раритетами, розгорталися дискусії про найважливіші культурні явища й ідеї доби, випробувалися різні теоретичні концепції ("великої літератури", "національно-органічного стилю" й ін.). Історії літературно-мистецьких видань МУРу відображають важливі епізоди в нетривалій, але доволі плідній історії цього літературного об'єднання, а ознайомлення зі змістом, ідейними і естетичними особливостями кожного з них допомагає зрозуміти специфіку літературних явищ і подій того часу, збагнути феномен МУРу, світоглядні й біографічні колізії його творців – письменників і критиків, що в повоєнний час опинилися на еміграції. З появою цих, як і тих, що були пов'язані з іншими літературними угрупованнями (на кшталт "Світання", що видавало однойменний альманах і науково-літературознавчі збірники), ідеологічними чи естетичними тенденціями, літературних видань (на зразок "Керми", "Літаврів", "Звена", "Заграви", "Рідного слова" та інших) у повоєнну добу витворюються нові типи зв'язків як у власне письменницькому (зорганізованому за естетичними, а не політичними принципами) середовищі, так і між письменниками й читацькою аудиторією, а отже – нові форми літературної культури.

Методологія дослідження. У дослідженні задіяно історичний (що дозволяє подивитися на МУРівські видання крізь оптику літературних подій і постатей, які творили літературний процес) і порівняльний (який сприяє визначенню властивостей, характеристик видань, їхньої подібності й відмінності) методи.

Результати дослідження. Видавнича діяльність МУРу реалізувалася через серію книг "Мала бібліотека МУРу", а також у періодичних виданнях (поняття періодичності, звичайно, було досить умовним). У збірниках літературно-мистецької проблематики "МУР" (їх з'явилося три) репрезентувалася літературно-критична діяльність, а в альманасі (друком вийшло лише одне

видання), а згодом, із 1947 р., в "Літературних зошитах" (із січня до квітня 1947 р. побачили світ 5 чисел), а також в "Арці" та принагідно в "Хорсі" (перше й останнє число з'явилося 1946 р.) здебільшого художня. Типологічно органи МУРу мали чимало спільного з тогочасними еміграційними літературними виданнями загалом, як-от: тягіння до програмовості – кожне з видань (навіть якщо воно обмежувалося першим і єдиним числом) виступало із власною ідейно-естетичною програмою; значна кількість прибраних імен, псевдонімів і криптонімів, зокрема у критичних статтях і рецензіях (нерідко один і той самий критик оцінював твір у кількох рецензіях, поданих до різних видань, підписуючись кількома прибраними іменами); заангажованість у дискусії про літературу, її завдання, функції тощо. Водночас МУРівські видання за змістовим наповненням і за ідейною спрямованістю відрізнялися від інших, присвячених літературі й мистецтву, і, попри незначний тираж і нетривалість виходу, залишили значний слід в українському культурному житті.

Збірники "МУР"

Задумані як органи МУРу, за задумом редакторів, збірники літературно-мистецької проблематики "МУР" мали виходити чотири рази на рік і виконувати репрезентаційну і просвітницьку функції, що означало: з одного боку – інформувати про літературну діяльність МУРу, його книжки й ідеї (популяризації окремих видань присвячувалися також "живі" дискусії й обговорення), а з другого – виховувати читача, вимогливого та чутливого до сучасних літератури та мистецтва. Ю. Шерех згадував, що збірники, "становлячи трибуну внутрішньо-МУРівської творчої дискусії, не призначалися для ширшого читача. Практика показала згодом, що ці збірники вийшли поза межі тієї аудиторії, для якої первісно призначалися, зацікавили інтелегентного читача взагалі" [8, с. 241]. І це закономірно: МУРівські збірники акумулювали чи не весь художньо-інтелектуальний потенціал повоєнної української еміграції; у них друкувалися тексти доповідей, матеріали зі з'їздів і конференцій МУРу, рецензії на книги та журнали, які з'являлися, відомості про культурні події (зустрічі з письменниками, видання нових книг, театральні вистави тощо).

Два перших збірники вийшли в циклостилї, на правах рукописів, досить великим, як на свій формат, накладом у 1946 р., а третій отримав повноформатний друк видавництва "Українське слово" в 1947 р. Редакція збірників складалася з В. Домонтовича, Ю. Шереха, Г. Костюка (під псевдонімом Борис Подоляк), а художнє оформлення до них робили Е. Козак і Г. Мазепа. Збірники відрізнялися один від одного змістом і концепцією, кожен із них відкривався новою редакційною статтею – з іншими, відмінними од попередніх, ідейними і смисловими акцентами: "Чого ми хочемо?" в першому, "Літературні покоління" в другому, "Основи" в третьому. Протиставляючи різноманітність художньо-естетичних виявів у творчій практиці МУРу мілкістю еміграційної політичної думки (і водночас порівнюючи МУРівські збірники з політичними програмами), Ю. Лавріненко в 1947 р. стверджував: "Чотири теоретичних збірники МУРу, попри наявність у них досадних пересад, є живим докором нашій політичній думці, яка ще не дала ні одного чогось рівновартісного в її політичній сфері" [2, с. 3].

Перший збірник (1946) відкривався статтею-маніфестом "Чого ми хочемо?", у якій викладалася концептуальні засади МУРу, основні цілі й завдання його організаційно-творчої діяльності. Найважливіші блоки склалися з двох статей: "Засади поетики" В. Петрова та "Думки про літературу" І. Багрянного, а також трьох матеріалів із першого з'їзду: "Велика література" У. Самчука, "Стилі сучасної української літератури на еміграції" Ю. Шереха, "Мала чи велика література" О. Грицяя (не вийшла запланована до публікації доповідь М. Шлемкевича про Кирило-Мефодіївське братство). Кожна з цих публікацій відображала уявлення автора про роль і функції літератури, його світоглядні та естетичні позиції і як об'єкт дискусії відіграла важливу роль у літературному процесі того часу.

Зміст другого збірника відрізнявся від попереднього: окрім статей, доповідей і літературних оглядів, він містив розділ "Листи членів МУРу" з двома "відкритими листами" як своєрідним продовженням літературної дискусії, що розгорнулася на першому з'їзді цього об'єднання в 1945 р. навколо проблем "великої літератури" й модернізації художньої традиції: У. Самчук реагував на статтю О. Грицяя "Велика чи мала література?", вміщену в першому збірнику, а І. Костецький дорікав поету-молодомузівцю О. Бабію за невідповідність між проголошуваними ним модерністськими гаслами й консерватизмом його художньої практики. У цьому ж випуску з'явилася і полемічна стаття "Вільна українська література" Ю. Косача, що стала "камнем спотикання" між Д. Донцовим і МУРом. Лейтмотивом обох збірників було гасло творення "великої літератури" – ідея, навколо якої "схрещували списи" У. Самчук і О. Грицяя, дилема європеїзму чи органічності, якою її бачив Ю. Шерех, і проблема взаємозв'язку літератури й ідеології, яку, кожен на свій лад, розв'язували І. Багрянний, вимагаючи заангажованої, тенденційної літератури, і Ю. Косач, обстоюючи "вільну", а отже, позбавлену суспільно-політичних повинностей, літературу. Видрукувані в першому та другому збірнику статті викликали значне зацікавлення, й невдовзі з'явилася кілька рецензій – як реакції на озвучені в них ідеї та гасла, зокрема: "Кристалізація літературних розбіжностей. Нотатки до I збірника «МУР»" В. Державина, "Бій може початися" Ю. Клена, "Куди йдемо? (З приводу I і II Збірників «МУРу») Ю. Бойка (Блохина) та ін.

Третій збірник вийшов удвічі меншим за попередні (на 64 сторінки), але доволі містким, і складався з ма-

теріалів третьої конференції МУРу, яка була присвячена проблемі розвитку літературної критики, її завданням і методології. Серед найважливіших його позицій: першодрук статті "Похвала математиці" Ю. Липи, закінчення "Історіософічних етюдів" В. Петрова, полемічна стаття "В обороні великих" Ю. Шереха, доповіді "Український реалізм ХХ століття" І. Костецького, "Критика й письменник" Л. Білецького й ін. Розділ "Листи членів МУРу" складався з відповіді О. Грицяя на "відкритий лист" до нього від У. Самчука й написаного у формі листа есею Ю. Косача "До доньї Ельвіри де Гравальос".

Четвертий, уже підготовлений до друку, збірник, як і деякі інші МУРівські проекти кінця 1948 р., ніколи так і не потрапив до друкарні. Про його зміст, дещо відмінний од складеного пізніше, рукописного варіанту, довідуємося з анотації, вміщеної у третьому збірнику: тут мали вийти статті "Творча мета і небезпеки літературної критики" О. Грицяя, "Сучасна французька драма" В. Державина, "Михайло Драгоманов" Ю. Лавріненка, "Обрії нової драми" Ю. Косача, "Проблеми українського симфонізму" Є. Оленського, "Питання української критики на еміграції" Г. Костюка та ін., а також поезії В. Барки, Ю. Клена, О. Лятуринської, Л. Полтави, А. Гарасевича, Г. Черінь та ін.

Альманах "МУР"

МУРівський альманах, на відміну від збірників, у яких основне місце відводилося питанням теоретичним (а отже, відповідним жанрам: статтям, доповідям, рецензіям, "відкритим листам" тощо), був присвячений передусім художній творчості (критика становила в ньому окремий розділ); одне його число вийшло друком 1946 р. у видавництві "Прометей" (справою його видання опікувався Г. Костюк), а друге, підготовлене до друку, так і не побачило світ.

"Альманах видавати мусимо, хоч би він і зовсім не розходився. Це ніякий не аргумент. Альманах – лице еміграції" [5, с. 309], – писав Ю. Шерех у листі до У. Самчука. Цю думку він повторив і Г. Костюку 27 липня 1947 р.: "Альманах – єдине, що має значення, його не мусимо здати, навіть коли спершу буде нерентабельно. І треба зробити, щоб він виходив хоч тричі на рік" [1, с. 71]. Необхідність видання літературного альманаху, у якому були би репрезентовані найважливіші українські твори, написані на еміграції, обговорювалася і на засіданні МУРу 26 квітня 1946 р. в Ульмі. Про "потребу створити один репрезентативний журнал, що зосереджував би навколо себе все краще з сучасної літератури і давав би читачеві належне уявлення про неї" [7, с. 110], повідомлялося і в "Хроніці" з другого збірника МУРу, а ця потреба пояснювалася і хаотичним станом видавничої справи на еміграції, і тим, що існуючі літературні журнали не відповідали співвідношенню читачів і кваліфікованих письменників, і через це – ставилося на карб цим журналам – художньо-довершені, цінні з мистецького погляду твори з'являються на їхніх сторінках разом із безвартісними, а імена визнаних письменників – поруч із іменами початківців. Такий журнал, за задумом МУРівців, мав концентрувати в собі кращі літературні сили свого часу, стати єдиним українським літературним органом на еміграції, у якому публікувалися б лише нові, без переддруку написаних раніше, тексти; він мав виходити вісім разів на рік у формі альманаху з відповідними розділами в кожному числі – за родовими й жанровими ознаками: романи й повісті, оповідання, нариси, поезії, критичні й історико-літературні статті, дослідження з мистецтвознавства та ін.

Однак ці видання тільки тоді зможуть стати справді репрезентативними і виконати свою роль, – підкре-

словували редактори, – коли їх активно підтримують усі члени МУРу і літератори, що співчувають програмі МУРу і його видань, даючи саме до них усю свою кращу мистецьку продукцію і відмовившись від розпорощення її по численних і часто випадкових виданнях [7, с. 110–111].

Дискусія про майбутній альманах (чи, як тоді планувалося, альманахи) продовжувалася й на сторінках третього збірника МУРу, у розділі "Хроніка", де упорядники вмістили фрагменти з листів письменників, що надійшли в редакцію (М. Бажанського, І. Коровицького, В. Чапленка, Ю. Чорного й ін.). Так, М. Бажанський закликав не піддавати негації все те, що видається поза МУРом, і застерігав редакторів перед загрозою цензури. І. Коровицький, навпаки, закликав до уніфікації та злиття існуючих літературних органів у єдиний. Ще радикальніше, із закликом ліквідувати "всі теперішні недооски", виступив В. Чапленко. Ю. Чорний дав коментар до попередньої, із другого збірника, редакційної статті щодо тенденції до монополізації літератури.

МУРівські альманахи, згадував Ю. Шерех, були задумані так, щоб кожне число присвячувалося якомусь із напрямів (стилів), репрезентованих у МУРі: перший альманах, згідно з цим планом, був присвячений "письменникам романтичного і експресіоністичного крила" – тут з'явилися чи не найбільш вагомими художні здобутки українського повоєнної. Значне за обсягом і змістом місце в Альманасі займали зразки прози, серед яких: повість "Еней і життя інших" Ю. Косача, оповідання "Розмови Екегартові з Карлом Гоцці" В. Домонтовича, новела "Ціна людської назви" І. Костецького та ін. Блок "Поезії" репрезентований творами Є. Маланюка, Ю. Клена, М. Ореста, В. Лесича, В. Барки, Л. Лимана. Три статті, що складали блок "Критика", були присвячені А. Любченку: "З книги биття" У. Самчука, "Поет юности і сили (творчість Арк. Любченка)" Г. Костюка (під псевдонімом Борис Подоляк), "Колір нестримних палахкотін" ("Вертеп" Арк. Любченка)" Ю. Шереха. Другий, невиданий, альманах повинен був містити зразки реалістичного мистецтва. Тут планувалися до друку, як можна побачити зі схеми змісту, три розділи: у "Прозі" мали бути роман "Сонце із Заходу" У. Самчука, оповідання В. Домонтовича, Д. Гуменної, В. Кримського та інших; у "Поезії" твори І. Багряного, С. Гординського, О. Стефановича, О. Лятуринської, С. Риндика, О. Веретниченка та інших; у "Критиці" статті "Куліш – поет" В. Петрова, "Василь Стефаник" О. Грицяя, "Творчість Гр. Косинки" Ю. Гоморака, "Недоспівана пісня" про творчість П. Коломійця Д. Гуменної й ін. Незавершеність цього, як і інших літературних проєктів МУРу (наприклад, серії видань "Мала бібліотека МУРу", у якій з'явилися найбільш значні для того часу художні твори) пов'язана з умовами й обставинами післявоєнного часу (переміщеннями людей і видавництва, дефіцитом паперу, труднощами із друком), як і з розбіжностями в поглядах самого МУРівського середовища, його дедалі більшою (аж до саморозпуску) роз'єднаністю.

"Арка"

З'ява "Арки" як видання нового, синкретичного (що поєднав у собі елементи літературно-художнього, науково-публіцистичного й енциклопедичного) типу відобразила загальнокультурні тенденції другої половини 1940-х рр. За інтелектуальною насиченістю і творчими здобутками вона, можливо, найбільше відповідала стандартам західноєвропейських літературно-мистецьких видань того часу (з липня 1947 до травня 1948 р. побачили світ 11 чисел – 9 випусків). Редакторами "Арки" були Ю. Шерех і В. Петров, до редколегії входили Ю. Косач,

Б. Нижанківський і З. Тарнавський; двох останніх до складу редакції ввела "Українська трибуна", яка виходила з 1946 до 1949 р. за редакцією З. Пеленського й додатком до якої вважалася новостворена "Арка"; оформляв журнал Я. Гніздовський. Символом "Арки" (у формі печатки видавця) стала брама Рафаїла Заборовського: ця унікальна пам'ятка українського бароко XVIII ст., названа на честь київського митрополита, знавця та поціновувача мистецтв, мала стати символічною брамою до Європи, "символом виходу в світову культуру" [9, с. 199], що відповідало і намірам редакції зробити "Арку" місцем зустрічі української і європейської культури.

Зі спогадів, листів У. Самчука і Ю. Шереха досить виразно вимальовується історія "Арки", її задум, концепція, редакторська політика й ін. Так, у листі до У. Самчука від 1947 р. Ю. Шерех повідомляє про спроби домовитися з націоналістами, яких він називає "реформованими (демократизованими)", про видання літературно-мистецького журналу під назвою "Грань". "Реформовані (демократизовані)" націоналісти, про яких згадує Ю. Шерех, – це на той час (1947) ще не розполовинене бандерівське середовище, у якому точилися власні (між авторитарними і демократичними тенденціями у структурі й організації політичної діяльності) дискусії. Орган МУРу, яким задумувалась "Грань" (першою назвою "Арки") мала виходити як додаток до тижневика "Українська трибуна" (у його редакції в різний час працювали МУРівці: І. Костецький – коректором, М. Глобенко – секретарем; друкувалися В. Державин, Ю. Косач та ін.). Куратор майбутнього журналу від ОУН (б), фактично цензор, яким мав бути "харків'янин і людина світлої думки (і довгої чорної бороди)" [9, с. 200] І. Вовчук, повідомляв у листі до У. Самчука Ю. Шерех, не заперечує проти проголошення надпартійності в першому числі журналу, згодній, щоб журнал виходив із зазначенням співпраці з МУРом і щоб Домонтович і я мали право абсолютного вета. <...> Єдина його вимога, – щоб в журналі не міщено творів, які б проповідували ідеї українського чи будь-якого комунізму [5, с. 198].

Те, що до складу редакції, крім діячів літератури, мали ввійти кілька осіб із партійних кадрів, щоб діяти як "керівна і спрямовуюча сила" або, простіше кажучи, здійснювати функції наглядачів, дещо нагадувало радянську модель літературних видань. У відповіді на Шерехів лист У. Самчук висловив власні застереження щодо патронату націоналістів, побоюючись (і небезпідставно), що цей патронат призведе до розколу МУРу, який публічно позиціонував свою поза- і понадпартійність. Це застереження У. Самчук пов'язував і з тим, що "партійні кадри" не лише нав'язуватимуть виданню власну ідеологію, а й втручатимуться в питання стилістичні та формальні:

Але, розуміється, бандерівці, які той журнал погодилися друкувати й фінансувати, мають на це свої розрахунки. За їх незломним переконанням, не тільки журнал, але й весь МУР, повинен стати лишень прибудівкою до їх політичної групи під командою навіть незнаних нам осіб, які заховують своє інкогніто під претекстом, розуміється, політичної конспірації, – нотував У. Самчук у своєму щоденнику. – Для мене така ситуація "співробітництва" видається не сприятливою, але трохи іншу думку має на це Шерех. Він думає, що головне це не їх наміри, а сам журнал. <...> Я готов був з таким розрахунком погодитися, але я також знаю, що той "хтось" в ролі "політрука" захоче не лишень почувати себе власником, але й захоче втручатися в справи, в яких він не розуміється і бути цензором у найдрібніших справах [5, с. 277–278].

У. Самчука, як впливає з його листів до Ю. Шереха, непокоїла фігура цензора (попри всю його лояльність до МУРу та Шерехових вимог) і присутність у складі редколегії письменників із членством в одній із гілок ОУН: голова МУРу продовжував наполягати на тому, щоб виходило видання не як "додаток" до "Української трибуни", а "у співпраці з МУРом як цілістю", а також вимагав право "вето" на всі матеріали, що подавалися до друку. Шерехів опонент Ю. Лавріненко згодом визнавав витривалість і прозірливість У. Самчука: "Він, голова МУРу, – бачив цю небезпеку з самого початку, невтомно і при кожній нагоді (зокрема на II з'їзді МУРу) переконуючи письменників не йти в найми до партійних груп, які захопили в свої руки ліцензії, папір і друкарські верстати" [2, с. 4]. Г. Костюк, зі свого боку, сприймав співпрацю Ю. Шереха та інших МУРівців (В. Петрова, Ю. Косача, І. Костецького) з "Українською трибуною" (як ідеологічним рупором "певного середовища") як "гру":

І коли їм досі не вдалося створити свого бандермуру, – іронізував він у листі до Ю. Шереха, – то тільки мені здається, тому, що Ви їм карти мішаєте. Але надії на це вони не трять і, тримаючи міцно на прив'язі Вік[тора] Пет[рова], Косача і частково (але тільки частково і то дуже непевно) І. Костецького, а тепер ще придавши Глобенка, вони постараться ще іншими обхідними шляхами все-таки обіграти Вас [1, с. 63], – застерігав він.

Дискусії про те, якою повинна бути "Арка" (тоді ще "Грань"), і реакції МУРівців фіксує Ю. Шерех:

Вирішальна розмова відбулася вночі після закінчення II (ульмського) з'їзду МУРу 16 березня 1947 р. Крім мене, був ще Косач. Самчук поставив умову, до якої пристав і Косач, поставити ультиматум "Грані" (тоді так говорилися) за такими пунктами: аполітичність журналу, співпраця з МУРом як цілістю, наше право вето – і подорож кого-небудь з приводу партійних кіл до Самчука із заявою про прийняття цих умов. <...> Не всім у МУРі сподобався цей компроміс. Реакції варіювали від мовчазного ухилення від дії, – приміром, Домонтович (який і на ульмський з'їзд не показувався – він ніколи не любив брати участь у всіх випадках, де вимагалася чітка позиція за чи проти), до голосного протесту Юрія Лавріненка, який заявив без застережень мені, що я продався за гроші, і кричав про це на всіх перехрестях [9, с. 200].

У вступній статті, якою відкривалося перше число "Арки", У. Самчук, остерігаючись політизації видання, його партійної уніфікованості й вузької ідеологічної орієнтації, вважав за необхідне нагадати, що "МУР приступає до співпраці з цим виданням (ідеться про "Українську трибуну" – В. В.), виходячи з тих самих міркувань, що лежать в основі всіх видань мистецького слова – міркувань надпартійності" [4, с. 1]. Далі він викладав власне бачення літературної політики загалом і редакційної зокрема, і ті положення, які він прописав (зокрема, елітарність, примат мистецтва над політикою, культ "фаустівської людини" тощо), за змістом і риторикою повторювали гасла, озвучені ним у "Великій літературі". Для того, щоб урівноважити ідейність і художність і, ймовірно, уникнути звинувачень в аполітичності або відсутності чіткої програмової лінії, У. Самчук змушений був "віддати кесареви кесарево":

Стоїмо і будемо стояти пліч-о-пліч і не хвилюємось, хто до кого "належить". Належимо передусім до самих себе, до нас, до вас, до народу, якого ім'я носимо. Цього нам, здається, коли іде про данину Кесареви, досить, щоб означити і ствердити себе [4, с. 1], – писав він.

Політична свобода, певна річ, не означала аполітичності, а тиск патріотичних імперативів давав про себе знати: "Мистецькі вальори, коли будемо творити зміст

цих книжок, мусять бути основними і вирішальними", – стверджував, із одного боку, У. Самчук, трактуючи мистецтво як "найвищу цінність", а з другого, додавав: "Великий патріотизм є той патріотизм, що висловлюється великим мистецтвом" [4, с. 1]. Вимоги патріотизму й художньої досконалості, отже, не сприймалися як протиріччя, а вписувалися в загальну схему "великої літератури". Були тут і слова про почуття відповідальності за майбутнє культури, і визнання того, що "справа культури, а зокрема літератури, мусить бути в руках покликаних" та ін.

Формуємось у націю, – писав У. Самчук, озвучуючи основне для всієї літературної політики МУРу прагнення: ввести українську літературу в сучасний західний світ, повернути їй місце в західній, зокрема в європейській, культурі. – Вичуваємо вивершення української духовності. Період розгортання крил за нами. Перед нами простір, що манить до великого старту. Бути буттям людини, що чує під собою форму планети, – це значить бути українцем... Мусимо бути готові для сприйняття доби, що поставити на пробу вислід праці великого доктора Фавста... Ведені вимогами доби <...> йдемо в світ, дивимось йому в очі і хочемо віднайти місце, що нам належало колись та що нам належати мусить [4, с. 1].

Через півроку існування "Арки" (із січня 1948 р.) принцип "колективного керівництва" змінився "одноосібним": замість згаданої редколегії кожен номер "Арки" підписував як головний редактор Ю. Шерех (за попередньою домовленістю, ім'я головного редактора мало не зазначатися, а фактично його обов'язки повинен був виконувати В. Петров); секретарем редакції став Я. Славутич. З 1 числа 1948 р. змінився і статус "Арки" – з додатка до "Української трибуни" вона перетворилася на "Місячник. Журнал літератури, мистецтва і критики", який виходив не "у співпраці" з МУРом, а під грифом МУРу, отже – набула самостійності: "МУР, нарешті, дістав свій орган" [9, с. 201], – занотував Ю. Шерех. Як творець редакційної програми "Арки" і її співредактор, а згодом головний редактор, який впливав на зміст, структуру, напрям видання, Ю. Шерех працював на цій посаді до моменту закриття "Арки". Називаючи себе не без іронії "малим самодержцем", щодо редакції та власної ролі в ній він не залишав жодних сумнівів – у складних повоеєнних умовах і з незначним числом працівників йому вдалося зробити майже неможливе. "Що в нормальних умовах вимагало б цілого штату фахових працівників, а в цьому випадку виконувалось дослівно одною людиною з додатком секретаря для біжучих справ" [5, с. 317], – писав У. Самчук. Принципи редакційної політики за Шерехового редагування "Арки" зосталися незмінними: єдиним критерієм для редактора була художність твору, але формальні й інтелектуальні вимоги до авторів і текстів у нього були високими, дарма що сам він уважав їх лише "достатніми".

Засада редакційної політики "Арки" в її другому, удосконаленому варіанті була проста, – пояснював Ю. Шерех. – Першість належала літературі й мистецтву української повоеєнної еміграції – усім течіям від експериментів Костецького до традиціоналізму Самчука з єдиним критерієм – достатній мистецький рівень. Та ще приналежність до нашого часу – ми не містили передруків давніх писань. Історія нас цікавила, але не в її повтореннях, а в дискусії навколо неї. Далі йшло висвітлення живих або живущих процесів сучасної культури в чужих країнах – у формі перекладів, обговорень, хроніки [9, с. 202].

Декому з МУРівців суспільно-політична відстороненість "Арки" не імпонувала: так, Ю. Лавріненко разом із І. Кошелівцем на початку 1948 р. почали видавати "Сучасник" (вийшов лише один номер), який позиціонував себе як "орган громадської і культурної проблематики"

і був ніби альтернативою "Арці" (щоправда, тоді "Арка" вже не виходила). Принциповою відмінністю "Сучасника", який замислювався під назвою "Україна і світ", була увага до суспільних і політичних проблем; він містив чимало позалітературного матеріалу, здебільшого політичну публіцистику, статті на історичні, соціологічні, економічні теми; щодо літературного матеріалу – це була спроба розставити акценти дещо інакше, ніж в "Арці": історія літератури в "Сучаснику" (як у виданні суспільно-культурному) була політично забарвленою, а вміщені в ньому белетристика й літературна критика порушували питання громадської та соціальної ваги. Хоча в листі до Г. Костюка Ю. Шерех і назвав "Сучасника" контр-"Аркою", публіцистичність і суспільна злободенність не були чужими й "Арці" – йшлося радше про два відмінні погляди на сутнісне і несуттєве, про речі більш і менш значущі.

На перші шість чисел "Арки", що вийшли в 1947 р., Ю. Лавріненко (під псевдонімом Христофор Стерно) відгукнувся з негачією, назвавши її у своїй рецензії "органом культурної безпринципності" (інша, як він її означив, "хвалебна", Лавріненкова рецензія на "Арку" – з 1 до 4 числа за 1948 р. – мала вийти в другому номері "Сучасника", та через ліквідацію журналу так і не з'явилася). Зміст "Арки" Ю. Лавріненко охарактеризував словом "штукатурство", порівнявши її з "баварською крамничкою", а видрукувані в ній тексти – з "іграшками". Те, чого, на думку Ю. Лавріненка, бракувало "Арці" й через що вона була для нього лише подобою "елегантного назверх і порожнякуватого літературного магазинчика", – це соціально й політично заангажованих текстів.

Ніби потрапили ви в спустошеному війною і кризою місті, де нема ні одної крамниці з хлібом і маслом, до крамниці баварських кунштшюків. Тут розфарбовані забавки, іграшки, мунштуки (але, борони Боже, – цигарки), поцяцьковані палички та інші поцяцьковані дурнички з написом "Zum Andenken" – на спомин. Ви купуєте щось у запобігливого продавця, щоб не образити його і щоб дати дітям дома побавитись яскраво розфарбованою баварською штучкою [6, с. 3].

Функціями, які, на думку Ю. Лавріненка, мав би виконувати літературний журнал, – "капіталізувати всі ці (художні. – В. В.) досягнення, довести їх до свідомості читача, пустити їх у обіг культурного й громадсько-політичного життя. Викрити хвороби й небезпеки на цій (літературній. – В. В.) ділянці, дати зразки поточної літературної і мистецької продукції" [6, с. 3], – редактори "Арки" знехтували. За цим, порівнюючи "Арку" з іншими літературними виданнями, Ю. Лавріненко ставив на карб редакції неухвагу до окремих (тих, яких хотів би бачити він сам) авторів і текстів:

Ви можете знайти може найліпшу літературно-критичну статтю Є. М. (Євгена Маланюка. – В. В.) у "Орлику" (про Ю. Липу) або навіть у "Вежах", але не в "Арці". Ви можете прочитати дома у Осьмачки цілу теку першорядних поезій, але не в "Арці". Ви можете довідатись про величезну літературну енергію Ю. Клена де хочете, тільки не в "Арці" [6, с. 3].

Через роки, фіксуючи проблематичність у взаєминах між Ю. Шерехом і Ю. Лавріненком, І. Костецький прокоментував невтішну та, на його думку, несправедливу оцінку "Арки", висловлену Ю. Лавріненком, так:

В одній моїй рецензії на діяльність існуючої сьогодні "Української літературної газети" я витяг з непам'яті іншу рецензію, що її свого часу написав Юрій Лавріненко на існуючій тоді, в Мюнхені таки, журнал "Арка". Лавріненко, сердитий за щось тоді на Шереха, назвав "Арку" – "баварською крамничкою". Це повинно було означати, що "Арка" подає з усього все, всілякі дрібни-

чки, те, що по-німецькому називається "курцварен", "дрібні товари", але – нічого генерального на шляху нашої літератури у вільному світі. У моїй теперішній рецензії я написав, що "Українська літературна газета" за активної керівної участі Юрія Лавріненка вже майже досягла стану такої "баварської крамнички" [3, с. 319].

Образ "крамнички", чи, в цьому варіанті, – "лавочки", з яким ототожнював "Арку" Ю. Лавріненко, фігурує і в листі Г. Костюка до Ю. Шереха від 17 лютого 1948 р., в якому той, діагностуючи в Ю. Лавріненка "хворобу" малахіанства, переповідав його реакцію на згадану Ю. Шерехом дискусію про "Арку" після другого з'їзду МУРу:

Я ніяк не розумів так само його, коли він два дні пізніше після засідання правління (що було в Вас), зустрівшись зі мною, з історичним підкресленням зауважив: "дуже приємно було констатувати, як ти беззастережно підтримав безпринципних релятивістів і скептиків і санкціонував їм "Арку" для бандерівської лавочки" [1, с. 77].

Лавріненкова позиція щодо "Арки", втім, не завадила йому просити в Ю. Шереха матеріалів для "Сучасника", як і самому Ю. Шереху – в Ю. Лавріненка для "Арки". Виношуючи задум зробити одне з чисел "Арки" "азіатським", у якому висвітлювалися б культурні зв'язки України з Азією та розгорталася б ідея "азіатського ренесансу", Ю. Шерех бачив таке число з обов'язковою вступною статтю Ю. Лавріненка; ще одне, також нездійснене, число, до якого Ю. Шерех запрошував долучитися Ю. Лавріненка, мало бути присвячене Лесі Українці. Загалом Ю. Шерех неодноразово пропонував Ю. Лавріненкові подавати матеріали до тематично різних чисел "Арки", та жодного матеріалу за весь час її виходу той так і не подав – так само, як і Ю. Шерех до "Сучасника".

Як орган МУРу «Арка», з одного боку, відображала основні ідейно-естетичні особливості української літератури на еміграції, а з другого – активно впливала на розвиток літературного процесу 1940-х; як явищу і факту літератури їй належить окреме місце в історії українського повоєннє. З огляду на зміну редакційної політики, складу редакції і статусу видання, час функціонування "Арки" умовно можна поділити на два періоди: з липня до грудня 1947 (1–6 числа) і з січня до травня 1948 (7–11 числа). За типом видання "Арка" тяжіла до універсальності; її структура визначалася співвідношенням елементів літературно-художнього часопису, журналу-огляду й видання енциклопедичного характеру, про що свідчать, зокрема, місткі й об'ємні літературознавчі та літературно-критичні розділи, хроніки та ін. Зміст "Арки" не вписувався в межі якоїсь однієї ідеології, стилю чи напрямку: вона не прагнула обмежувати коло тих, від чийого імені говорила, і тих, до кого зверталася. Різноманітність ідей, жанрів і стилів, художні переклади з європейських літератур, дискусії, огляди книг, художніх виставок, театральних вистав і фільмів – усе це було її перевагою. На відміну від інших літературних журналів того часу, на кшталт "Керми", "Літаврів", "Заграви", "Орлика", "Звена" та ін., "Арка" демонструвала певні модерністські тенденції (дарма що, попри зацікавлення модерними течіями західної літератури, навіть найрішучіші її новатори не пішли далі несміливих і переважно неглибоких спроб) і вирізнялася високим інтелектуальним рівнем. Прагнути йти в ногу з часом, редакція відстежувала події в культурному житті Європи, хоч це завдання було подвійно складним: з одного боку – зв'язки українського світу з європейським були мінімальними й обмежувалися здебільшого німецькими джерелами, а з другого –

самі німецькі видання були, хоча й доступними, але неповними. Невипадково через багато років, коли "плянета Ді-Пі" вже стала частиною історії, у своїх "Зустрічах із Гніздовським", оцінюючи редакційні зусилля "Арки", Ю. Шерех зазначав, що вона своїм культурним рівнем випередила тогочасні українські видання та наближалася до "кращих німецьких".

Навколо "Арки" Ю. Шереху вдалося зібрати авторів (письменників, літературознавців, перекладачів), кожен із яких відіграв помітну роль у своїй царині; на її сторінках співіснували найрізноманітніші стильові течії (від неокласицизму до сюрреалізму, від реалізму до експресіонізму) та ідеї (від неокатолицизму до екзистенціалізму). Настанова відкривати шляхи до європейської культури (чи культури) як в актуальному, так і в історичному аспектах реалізувалася на перетині мистецтва, літератури й історії – до розвідок із цих проблем і обговорень найістотніших культурних питань редакція ставилася з найбільшою увагою. Ю. Косач писав статті про екзистенціалізм, сюрреалізм, літературу "католицької основи", Ю. Шерех про творчість Поля Клоделя і Віктора Домонтовича, І. Костецький (під псевдонімом Юрій Корибут) про український театр, поезію Василя Барки, В. Петров виступав у кількох іпостасях і під кількома іменами: статтю Віктора Бера "Сучасний образ світу. Криза класичної фізики" відкривалося (одразу після вступної статті У. Самчука) перше число "Арки", розмисел "Естетична доктрина Шевченка" друкувався під іменем Віктора Петрова, а в прозі відчувалася присутність Віктора Домонтовича. Чимало місця відводилося західноєвропейському мистецтву: Я. Гніздовський у своїх есеях знайомив читачів із постатями Пітера Бройгеля Старшого, Ель Греко, хорватського скульптора Івана Мештровича, І. Розгін (під псевдонімом Вигнанець) – із творчістю Юрія Нарбута, Михайла Бойчука і його школи ("бойчуків"); В. Ласовський у своїх "Листах із Парижу про мистецтво" ділився враженнями від Осіннього салону 1947 р.; В. Домонтович, своєю чергою, прагнув наблизити читачів до сприйняття Ван Гога; мистецтвознавчі екскурси в продовжували В. Січинський, який писав про український дереворит XVI–XVII ст., і М. Антонович – про українську церковну музику й ін. Особливий акцент Ю. Шерех робив на тематичних випусках (таких устигло вийти три): кожен номер присвячувався окремій темі в різних – мистецькому, історико-культурному, літературному – висвітленнях. Так, число 2 за 1948 р. вийшло під знаком творчості Ю. Нарбута (тут були вміщені, зокрема, нарис І. Вигнанця "Юрій Нарбут", дослідження "Нарбут – мазапинець" О. Оглоблина, репродукції робіт художника); значна частина зведеного номера (3–4) за 1948 р. відводилася матеріалом про культуру українського бароко (його "ядро" склали праці "Золотий спокій" О. Оглоблина, "Богдан Хмельницький в світлі української історіографії" Б. Крупницького, студія "Сімнадцяте сторіччя в духовній історії України" Д. Чижевського, дослідження "Український дереворит XVI–XVII століть" В. Січинського та ін.); третє тематичне видання присвячувалося літературі та мистецтву католицьких течій у повоєнній Франції: широким планом тут було представлено творчість Жоржа Бернаноса, Поля Клоделя й ін.

Порівняно невеликий обсяг "Арки" (зазвичай близько сімдесяти сторінок) унеможлилював публікацію великих творів, тож у ній з'являлися лише фрагменти прози. Проза для "Арки" добиралася специфічно, з урахуванням принципу жанрової і стильової різноманітності: на її сторінках співіснували неоромантики і

неореалісти, авангардисти й експресіоністи; найцікавішими з опублікованого в "Арці" були розділи з роману В. Домонтовича "Без ґрунту" і його ж "біографічна новеля" про Ван Гога "Самотній мандрівник простує по самотній дорозі" (її публікацію не вдалося завершити через припинення виходу "Арки"), оповідання "Психічна розрядка" Т. Осьмачки, уривок із історичного роману Ю. Косача "День гніву" під назвою "Ярема і Перебийніс", його новела "Коли б сонце раніше зійшло", розділи з роману І. Костецького "Троє глядять у дзеркало", опубліковані під назвою "Людина, що зникає у темряві", фрагмент "Дівоча кімната Лоханських" із першої частини "Ost"-у У. Самчука "Морозів хутір", два розділи з повісті "Ранок" О. Ізарського, уривки з "Повісті про Харків" Л. Лимана й ін.

Містилися в "Арці" й розвідки на пошанування корифеїв української літератури (з нових хронологічних і світоглядних позицій автори намагалися переосмислити значення творчості класиків), а також мемуари (не без претензій на белетристику): спогади Д. Дорошенка про Бориса Грінченка та Володимира Самійленка, "Зустрічі з поетом" К. Гриневичевої (про Івана Франка) та ін. Важливе значення мали статті про "зрілих" українських модерністів, передусім Богдана-Ігоря Антонича, Володимира Свідзінського (тут, зокрема, вийшли не друковані раніше вірші з книги "Медозбір"), Едварда Стріху, Аркадія Любченка та ін.

У виборі (чи вірогідніше – в доборі) поезії художня строкатість "Арки" виявилася, можливо, найповніше: тут натрапляємо на твори таких стилістично і світоглядно відмінних між собою поетів, як Є. Маланюк, В. Барка, М. Орест, Т. Осьмачка, С. Гординський, Я. Славутич, Л. Лиман, Л. Полтава, В. Лесич, О. Зуєвський та ін.

Більш ніж скромно репрезентована в "Арці" українська драматургія, а відображення основних тенденцій у розвитку драматичних жанрів і еволюції українського театру не повні, та саме тут з'явилися фрагменти "Епізоду з життя Європи Критської" Д. Гуменної, уривки з інтермедії "На Вавилонських ріках" і драми "Сіль землі" І. Керницького, "Героїня помирає в першій акті" Л. Коваленко, "вистави в масках" "Близнята ще зустрінуться" І. Костецького й ін. Показовим і загалом позитивним було ставлення "Арки" до тогочасної західної драматургії, прагнення познайомити українську аудиторію з творами її сучасників: так, тут друкувалися фрагменти з "Пасторальної симфонії" Анре Жіда, "Ціна голови" Дж. Рассела (в перекладі С. Домазара), уривки з "Шовкового черевичка" Поля Клоделя, "Смерті в полоні" Пола Осборна (в перекладі З. Тарнавського), "Мертвяків без похорону" Ж.-П. Сартра (в перекладі О. Питляра) та ін.

Уже з цього, не повного переліку імен і творів видно, якими неоднорідними були зацікавлення авторів і редакції "Арки" і яким послідовним було їхнє прагнення, долаючи обставини, творити нову українську літературу – врівень із європейськими. Чимало зусиль докладала редакція, щоб забезпечити на сторінках "Арки" художні переклади класиків і сучасників – прозаїків, поетів, драматургів: упродовж свого нестривалого існування "Арка" надрукувала кілька десятків перекладів різного жанру. Серед них: поезії Бодлера (в перекладі С. Гординського), Стефана Ґеорґе (в перекладах М. Ореста й О. Тарнавського), Рільке (в перекладах Б. Кравціва й М. Ореста) та ін.

Матеріали літературно-критичного відділу "Арки" сприяли впровадженню художніх відкриттів західної, зокрема європейської, літератури у творчу практику українських письменників, синхронізації національного

літературного процесу зі світовим контекстом. Рух літературно-критичної думки тут представлено такими різними з погляду ідейних і естетичних позицій і рівня професійної майстерності іменами, як Юрій Корибут (І. Костецький), Ю. Косач, В. Кримський, В. Петров, Ю. Шерех (також під псевдонімом Гр. Шевчук), Ю. Клен, Б. Крупницький, Я. Рудницький, Я. Славутич та ін. Найбільші за обсягом і за кількістю в "Арці" статті й рецензії Ю. Шереха (окрім літературних оглядів і рецензій, в 11 опублікованих номерах "Арки" з'явилося сім його статей), у яких відобразилися основні колізії й перипетії літературного процесу 1940-х (як-от проблеми стилів і стильового синкретизму) і які й досі є зразками точності філологічних спостережень: він рецензував збірки поезії С. Гординського, О. Зуєвського, Б. Нижанківського, В. Барки, ліричні етюди О. Лятуринської, роман "Доктор Серафікус" В. Домонтовича й ін. Ю. Шереху належала також ідея оглядів українського культурного життя в його зв'язку з європейською культурою, хроніки мистецьких подій Європи, яку він регулярно заповнював, та ін.

Крім текстових матеріалів, "Арка" містила чимало ілюстративних: репродукції з картин, скульптур, карикатури, шаржі тощо. З доробку українських майстрів на її сторінках з'являлися фігури Олександра Архипенка, дереворизи Якова Гніздовського, картини Олексі Новаківського, Миколи Бутовича, графіка Юрія Нарбути й Оксани Лятуринської, шаржі Едварда Козака та інших (художні роботи здебільшого супроводжувалися статтями про творчість митців, спогадами про них). Деякі тематичні випуски (як-от присвячені бароковій чи ренесансній культурі) ілюструвалися репродукціями з гравюр XVI–XVII ст., почерпнутих із дереворитів і стародруків, а також репродукціями ікон X–XVI ст. Окремий блок ілюстративного матеріалу становлять (фото)портрети письменників і діячів культури, театральні та кіноілюстрації тощо. Мистецтвознавчий дискурс "Арки" складався з досліджень про українських і європейських художників, скульпторів і їхню творчість або окремі епізоди в ній, науково-популярних розвідок митців про мистецтво, матеріалів про діяльність творчих спілок і виставкове життя. Серед найважливіших: стаття Дем'яна Горняткевича "«Притча про блудного сина» Т. Шевченка", присвячена історії створення цього (так і не завершеного) циклу ілюстрацій; аналізові цього циклу присвячена ще одна стаття цього ж автора під назвою "Критерії в оцінці малярської спадщини Шевченка"; учень О. Новаківського Степан Луцик писав про творчість і біографію свого вчителя, про його стиль і школу; І. Вигнанець осмислював напрацювання М. Бойчука і його школи ("бойчукістів"); мистецьку спадщину Ю. Нарбути підсумовували згаданий І. Вигнанець і О. Оглоблин; останній оприлюднив багато нових матеріалів до біографії Г. Нарбути, а також два його листи до В. Модзалевського; З. Тарнавський (під криптонімом З. Т.) розглядав шаржі, карикатури, графіку Е. Козака. Особливі за формою і змістом у цьому розділі "Арки" публікації Я. Гніздовського: "Гульня на Олімпі. Про Пітера Бройгеля Старшого", "Ель Греко", "Іван Мештрович", "Український гротеск. Про Дон Санча Пансу і його пана, лицаря з Манчі", "Мистецтво підсвідомості" та ін. З історією візантинізму, його основними світоглядними й естетичними засадами, становленням і розвитком візантійського мистецтва, візантійськими історіографічними канонами знайомив читачів В. Кивелюк.

Нині не збереглося змісту останнього, шостого за 1948 р., "майже зовсім готового редакційно" числа "Арки", яке так і не було видане, хоча у спогадах і листах її редактора можна побачити, як відчайдушно він намага-

вся видати його, щоб "не обірвати видання безмовно, а гідно закінчити його", як писав він у листі редакції "Української трибуни" від 14 липня 1948 р. У цьому листі Ю. Шерех визнавав матеріальну скруту видавництва, запевняючи редакцію, що готовий завершити роботу над "Аркою" без винагороди, а кошти, вкладені в це шосте і, наголошено, останнє число, обіцяв він, повернутися. Режисер В. Блавацький навіть збирався дати виставу, збір коштів од якої пішов би на покриття витрат останнього випуску "Арки". Та рішення редакції і видавців "Української трибуни" було неухильним.

Загалом за понад рік свого існування "Арка" стала важливим і, завдяки відкриттям нових у літературі того часу явищ, знаковим культурно-мистецьким та інтелектуальним феноменом кінця 1940-х, найбільш масштабним і тривалим літературним проектом МУРу.

Досліднику літератури української в майбутньому!

– писав У. Самчук, гортаючи останнє число "Арки". – Коли ти не заглянеш до сторінок цього наснажливо-ентузіаста, яким був цей діпівсько-таборовий збірник "Арка", ти не зрозумієш місійної сили нашого гнаного слова в його акції. Прийде час, коли кожне число цього феномену в його оригіналі буде важитись на вагу золота! [5, с. 318].

Висновки. Як джерела до вивчення історії української еміграційної літератури, літературної політики й естетики кінця 1940-х рр. і як історико-літературні й естетичні феномени МУРівські періодичні видання відобразили найважливіші закономірності й особливості еміграційного літературного процесу, зміни та виклики літературного життя. Заповнюючи собою інтелектуальний і духовний вакуум української літератури, збірники альманахів і особливо "Арка" стали чинниками, які впливали на розвиток українського літературного процесу, рух естетичної й літературно-критичної думки того часу. Це підтверджують, зокрема, дискусії (як-от у формах "відкритих листів"), що розгорталися на сторінках збірників (навколо питань "великої літератури", "національно-органічного стилю", зв'язку літератури й політики, національного й універсального та ін.), дослідження, присвячені різним художнім явищам (сюрреалізму, екзистенціалізму тощо) в європейських літературах (і, що важливо, перекладам із цих літератур). Хоча за функціями та за змістом МУРівські видання й різніли (програмовість збірників, стильовий й концептуальний альманаху, синкретизм і еkleктичність "Арки"), пов'язані спільними жанрами (з перевагою літературної критики), модерністськими та європейськими настановами, вони засвідчили тяглість і безперервність українського літературного процесу й початок нового етапу в історії української еміграційної літератури ХХ ст.

Список використаних джерел

1. Григорій Костюк і Юрій Шевельов: листування 1945–1959 років. – Київ: Укр. пропілет, 2019. – 166 с.
2. Дивнич Ю. Про напасників з МУР'у і – напасників на МУР / Ю. Дивнич // Українські Вісті. – 1947. – Ч. 76 (134). – С. 3–4.
3. Костецький І. Про єдність різноманітного і суперечливого / І. Костецький // Слово. Збірник І. – Нью-Йорк: Об'єднання Українських Письменників в Екзилі, 1962. – С. 318–325.
4. Самчук У. [Вступна стаття] / У. Самчук // Арка. – 1947. – Ч. 1. – С. 1.
5. Самчук У. Плянета Ді-Пі. Нотатки й листи / У. Самчук. – Вінніпег: Накладом Товариства "Волинь", 1979. – 355 с.
6. Стерно Х. Орган культурної безпринципності / Х. Стерно // Українські Вісті. – 1948. – Ч. 14 (166). – С. 3.
7. Мистецький Український Рух. Збірники літературно-мистецької проблематики. 36. II. – 1946. – С. 110–127.
8. Шерех Ю. Українська еміграційна література в Європі 1945–1949 / Ю. Шерех // Шерех Ю. Не для дітей. – Нью-Йорк: Пролог, 1964. – С. 226–274.
9. Шевельов Ю. Я – мене – мені... (і довкруги). Спогади. Частина 2: В Європі / Ю. Шерех. – Харків; Нью-Йорк: Видання часопису "Берегіль"; Видавництво М. М. Коць, 2001.

References

1. Hryhorii Kostyuk i Yurii Shevelov: *lystuvannia 1945–1959 rokiv*. (2019). [Grigory Kostyuk and Yuri Shevelov: Correspondence 1945–1959]. – Kyiv: Ukr. propilei. (In Ukr.).
2. Dyvnych, Yu. (1947). Pro napasnykiv z MUR'u i – napasnykiv na MUR. [About the attackers from the MUR and the attackers on the MUR]. *Ukrainski Visti*, 76 (134), p. 3. (In Ukr.).
3. Kostetskyi, I. (1962). Pro iednist riznomanitnoho i superechlyvoho. [About the unity of the diverse and contradictory]. *Slovo, I*. New York: Obiednannia Ukrainskykh Pysmennykiv v Exyli, pp. 318–325. (In Ukr.).
4. Samchuk, U. (1947). [Vstupna stattia]. *Arka*, 1, p. 1. (In Ukr.).
5. Samchuk, U. (1979). *Pliianeta Di-Pi. Notatky i lysty*. [Planet Di-Pi. Notes and letters]. Winnipeg: Nakladom Tovarystva "Volyn". (In Ukr.).
6. Sterno, Kh. (1948). Orhan kulturnoi bezpriansynosty. [Publikation of cultural unscrupulousness]. *Ukrainski Visti*, – 14 (166), p. 3. (In Ukr.).
7. Mystetskyi Ukrainskyi Rukh. [Ukrainian Artistic Movement].
8. Sherekh, Yu. (1964). *Ukrainska emigratsiina literatura v Evropi 1945–1949*. [Ukrainian emigration literature in Europe 1945–1949]. In: *Sherekh, Yu. Ne dlia ditei*. [New York]: Proloh, pp. 226–274. (In Ukr.).
9. Shevelov, Yu. (2001). *Ya – mene – meni... (i dovkruhy)*. *Spohady. Chastyna 2: V Evropi*. [I – me – me... (and all around). Memoirs. Part 2: In Europe]. Kharviv ; New York: Vydannia chasopysu «Berezil»; Vydavnytstvo M. M. Kots. (In Ukr.).

Надійшла до редколегії 14.12.22

Vadym Vasylenko, PhD (Philol.), Junior Researcher

ORCID: 0000-0001-7685-9258

e-mail: wadym.wasylenko@gmail.com

Shevchenko Institute of Literature, National Academy of Science of Ukraine, Kyiv, Ukraine

LITERARY PUBLICATIONS OF THE UKRAINIAN ARTISTIC MOVEMENT:
HISTORY, CONTENT, DIRECTION

The article analyzes the important literary publications of the Ukrainian Artistic Movement (MUR), devoted to artistic, literary-critical, art history issues (in particular, the collections "MUR", MUR's almanac, "Arch"). The issues of history, content, and direction of these publications are investigated, each of which is considered as a kind of integrity and is considered in the context of the literary activity of the MUR. The historical, cultural and socio-political prerequisites of MUR's publications, their ideological and aesthetic foundations, and functions are clarified. It is argued that the MUR's literary projects reflect general culture and social moods and trends, ideological and aesthetic changes in the Ukrainian emigration literary process of the late 1940s, that these publications present the most important ideas and works of that time. It is noted that the priority of the three Collections of Literary and Artistic Issues "MUR" was programmatic, and the MUR almanac aimed to reflect artistic diversity of literary life, in particular stylistic. The main attention is devoted to the "Arch" as an outstanding and unique phenomenon in the history of Ukrainian literary and literary-critical thought, in particular, the history of its creation, changes in editorial policy are revealed, its assessments are recorder in the views of contemporaries. Periodicals published under the auspices of the MUR had a great influence on the cultural and literary process of the late 1940s, contributing, in particular, to the consolidation of creative efforts, the duration and continuity of Ukrainian modernists and Europeanists literary trends. Memoirs, letters, papers of the creators and members of the MUR, in particular, Yuri Sherekh (Shevelov), Ulas Samchuk, Gregory Kostyuk, Yuri Lavrinenko and other became the source base for the study.

Keywords: Ukrainian Artistic Movement (MUR), collection, almanac, post-war period, exile.